

malm och bränsle möjliggjorde järnframställning. Tiohäradsbygden i Småland blir i Ödmans framställning snarast ett danskt kolonisationsområde. Detta ger en förklaring till det även i tidigare forskning uppmärksammade danska inflytandet, när Växjöstiftet upprättades och de första stenkyrkorna uppfördes i Varend, Njudung och Finnveden.

Den perspektivrika boken avslutas med ett kapitel av konstvetaren och arkeologen Lone Mogensen om planläggningen av den grundade staden Lund. Den som vandrar längs Lunds slingrande gator har kanske svårt att se en plan bakom gatumönstret, men Lone Mogensen visar, att vissa grundläggande principer och matematiska förhållanden har styrt planläggningen. Det mjuka, intima gatunät som skapades ”kom att utgöra en perfekt habitat för medeltidens processioner och en tusenårig livsmiljö för miljoner människor” (s. 354).

Vägar mot Lund tar med läsaren in i några av de mest avgörande processerna i Nordens tidiga medeltid, upprättandet av ett enat danskt rike och grundläggningen av Nordens första metropolitankyrka. Den etablerar ett nytt forskningsläge och är samtidigt i långa partier något av en bladvändare. Ett påpekande är att käll- och litteraturförteckningen gärna hade fått vara gemensam för hela boken. Ett register hade varit önskvärt. En del kuriositeter har slunkit igenom nätet. Exempelvis söker man förgäves någon sockenkyrka vid namn Vårgårda i Småland (s. 285).

Linnéuniversitetet, Kalmar

ANDERS FRÖJMARK

Mats Hallenberg, *Kampen om det allmänna bästa: Konflikter om privat och offentlig drift i Stockholms stad under 400 år* (Lund: Nordic Academic Press 2018). 294 s.

Denna välstrukturerade bok utgör dels en redovisning av Mats Hallenbergs del i forskningsprojektet ”Egenintresset kontra det gemensamma bästa” som han har haft tillsammans med Magnus Linnarsson, dels en vidareutveckling av idéer som presenterades i Hallenbergs bok *Statsmakt till salu: Privatiseringen av skatteuppbörden i det svenska riket 1618–1635* från 2008. Till skillnad från projektkollegan Linnarsson, som har studerat riksdagsdebatter om privat och offentlig drift, fokuserar Hallenberg på diskussionerna i Stockholms stad om hur allmännyttiga uppgifter där skulle organiseras från 1600-tal till sent 1900-tal. Han är intresserad av argumentationen – hur begrepp såsom egennytta och det allmänna bästa

nyttjades av aktörerna – och hur denna argumentation förändrades över tid.

Boken är uppbyggd kring fem delundersökningar som representerar perioder då organisationsformerna växlade och då det existerade politiska strider om hur allmännyttiga uppgifter skulle organiseras. Följaktligen handlar den första undersökningen om skatteindrivning på entreprenad under 1600-talet, vilken till stor del är baserad på Hallenbergs bok från 2008 och som inte handlar så mycket om förhållandena i just Stockholm. Den andra delen berör gatubelysningen under frihetstiden, medan den tredje koncentreras till renhållningen vid 1800-talets mitt. De två sista delundersökningarna handlar om spårvägstrafiken vid 1900-talets början och debatterna om hemtjänst och äldreboenden på 1980- och 1990-talen. Del två, tre och fyra berör således stadens infrastruktur, medan del ett och fem kommer in på områden som präglas av andra omständigheter som inte nödvändigtvis är jämförbara med infrastrukturella spörsmål. Hallenberg antyder att myndigheterna under tidigmodern tid fokuserade på kärnuppgifter såsom skatteindrivning och försvar, och att det var först under 1900-talet som välfärdsfrågor blev politiskt viktiga för de styrande. Detta resonemang är problematiskt, eftersom olika aktörer även tidigare diskuterade hur fattigvården och sjukvården skulle organiseras. Här skulle Hallenberg exempelvis ha kunnat studera grundandet och driften av Serafimerlasarettet för att få perspektiv på 1990-talets diskussioner. Även om lasarettet aldrig drevs på entreprenad var det många aktörer på skilda nivåer i samhället som engagerade sig i verksamheten. En jämförelse mellan olika politikområden hade således kunnat leda till nya insikter om varför vissa verksamheter drevs av privata intressenter, medan andra administrerades av offentliga ämbetsmän.

Bokens stora förtjänst ligger onekligen i det långa tidsperspektivet. Hallenberg kan på ett intressant sätt visa hur det skedde en gradvis utveckling där offentlig drift uppfattades som det bästa alternativet i början av 1900-talet. I slutet av seklet förändrades detta synsätt förvånansvärt snabbt till stöd för privata aktörer. Samtidigt leder det långa tidsperspektivet till att Hallenberg begränsar de olika delanalyserna till den offentliga argumenteringen utan att fördjupa sig i aktörernas bakgrund och drivkrafter. I de flesta fall får vi endast veta debattörernas namn och titel. Mer information om vem exempelvis brandkapten Christopher Groth egentligen var och vilka intressen han företrädde under 1700-talet skulle ha fördjupat analysen. På samma sätt hade mer information om grosshandlaren Frans Schartau och gödselafabrikören Johan Georg Gentele ökat förståelsen för debatten om latrinhållningen i mitten av 1800-talet. Vidare får vi inte veta mycket om hur den politiska mobiliseringen kring olika driftsformer gick till. Hallenberg konstaterar till exempel enbart att det hade uppkommit missnöje med olika entreprenörer under 1800-talet, och att den allmänna opinionen spelade en

betydande roll i diskussionerna om spårvägen, utan att undersöka på vilka sätt de olika åsikterna manifesterades.

En ytterligare konsekvens av det långa tidsperspektivet är att Hallenberg förbiser flera relevanta kontexter i de empiriska kapitlen. Till exempel hade han med fördel kunnat använda Wantje Fritschys *Public finance of the Dutch Republic in comparative perspective* från 2017 för att fördjupa förståelsen av Christian Welshuisens agerande under 1600-talet. Det är uppenbart att diskussionerna om skatteuppbörden inte bara handlade om offentlig eller privat drift, utan även om hur existerande maktstrukturer påverkades av statens upplåningsbehov. I andra kapitel hade undersökningar av Stockholms stads offentliga ekonomi och hur den förändrades över tid kunnat tydliggöra utmaningarna för beslutsfattarna. Dessutom hade analyser av intäkter och kostnader underlättat för läsaren att bedöma betydelsen av de entreprenadkontrakt som diskuterades.

Avslutningsvis presenterar Hallenberg en god översikt över de argument som förekommit om privat och offentlig drift under 400 år. Det är slående hur långlivade vissa argument har varit och hur deras användning i den diskursiva kampen om olika organisatoriska lösningar har skiftat över tid. Hallenberg visar också hur fruktbart det är att fortsätta undersöka den betydelse som relationen mellan myndigheter och privata entreprenörer har haft och fortsätter att ha i det svenska samhället.

Örebro universitet

PATRIK WINTON

Henrik Berggren, *Landet utanför: Sverige och kriget 1939–1940* (Stockholm: Norstedts 2018). 484 s.

Andra världskrigets ofattbara blodbad är sedan 1945 ämne för hyllmil av litteratur. Nya generationer i vårt eget skonade land ställer nya frågor om svenskarna, beredskapen och kriget. Den svenska historieforskningen i ämnet är förhållandevis omfattande, populärlitteraturen likaså. Mer sällsynta är populära texter som verkligen integrerats med historieforskningens problemställningar och resultat. Henrik Berggren, historiker, journalist och författare, har i just denna genre utkommit med första delen i en trilogi om svenskarna under krigets första år 1939–1940. Han bygger sin skildring på större delen av den senaste forskningslitteraturen men också på det samtida källmaterialet. De ledande politikernas och diplomaternas dagboksanteckningar finner sin givna plats i Berggrens framställning. Han använder på ett fruktbart sätt därutöver bland annat Barbro Alving, Astrid Lindgrens och